

Teresa Pàmies

Dona de pres

Biblioteca Global

Teresa Pàmies

Dona de pres

Pròleg de Montse Barderi

A stylized, elegant lowercase letter 'f' in a serif font, which serves as the logo for the publisher Fonoll.

FONOLL

Juneda, 2025

La primera edició de *Dona de pres* va ser publicada per Edicions Proa el 1975
1a edició a Editorial Fonoll: març del 2025

© del text: hereus de Teresa Pàmies i Bertran
© del pròleg: Montse Barderi Palau
© de les característiques d'aquesta edició: Editorial Fonoll

Disseny gràfic i maquetació: Núria Mirada (La Mirada Gràfica)
Il·lustració de la coberta: Jordi Jové Viñes
Correcció lingüística: Núria Garcia Caldés
Impressió: Anfigraf Indústria Gràfica

Editat per:
Editorial Fonoll, SL
Espai Lo Cub - C/ Major, 13 2n · 25430 Juneda
www.editorialfonoll.cat

ISBN: 978-84-10220-36-2
Dipòsit legal: L 21-2025

Advertiment legal:

Està rigorosament prohibida, sense l'autorització dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, inclosos la reprografia i el tractament informàtic.

Nota a l'edició

El text que presentem segueix el de l'edició de *Dona de pres* publicada el 2014 per Edicions 62, posada a la venda en la col·lecció «Obres mestres de la narrativa catalana · Segle XX» del diari *Ara*. Com en aquella, i també per respecte a l'obra original, no hem corregit el lapsus cronològic que hi esmentava l'editor Jordi Cornudella: «El gros de l'acció transcorre en els anys del concili II del Vaticà (1962-1965), i hi fa un cert paper l'encíclica «Pacem in Terris» (11 d'abril de 1963), de manera que les dates de 1956 (mort de Neus Godàs) i 1960 (excarceració de Rafael Navarro, dinou anys després de ser detingut un cop acabada la Segona Guerra Mundial) deuen correspondre més aviat a 1966 i 1970».

Així, doncs, la intervenció en aquesta nova edició s'ha limitat a l'actualització del text d'acord amb l'*Ortografia de l'Institut d'Estudis Catalans* (2016) i la regularització de l'ortotipografia amb la finalitat de facilitar-ne la lectura, sense modificar-ne la morfologia i la sintaxi.

En l'àmbit de la puntuació, s'ha respectat l'emprada per l'autora excepte quan presentava incongruències; s'han esmenat errors mecànics i usos de cursives, cometes i majúscules que han quedat obsolets, i s'han mantingut les tries que clarament formen part del seu estil.

**Dona
de pres**

A la Tomasa,
companya d'en Miquel Núñez i González,
i a totes les altres...

PRIMERA PART

Em donen aigua tèrbola

—jo veig el vi daurat.

CLEMENTINA ARDERIU

Qui li havia de dir, a la Neus Godàs i Montjou, que un dia fugiria de la llar de papà i mamà amb un madrileny desconegut, vint anys més vell, xerramec, violent i comunista! La pubilla de can Godàs festejava amb el Cosme Font, de la firma cotonera Font e Hijos, comerciants a l'engròs amb magatzem al carrer de Cavallers i sucursals a Tàrraga i Balaguer. Festejar cinc anys, amb els seus avorrits diumenges, no fou una festa per a la Neus Godàs. El Cosme era fill de casa bona, amic d'infància, veí de pis i company d'estiueig a la Vall d'Aran: un xicot aturat, però de seny i de peles.

La Neus havia estat educada per ésser una bona esposa, obedient, endreçada, abnegada i dolça. Les Carmelites li van ensenyar de lletra i altres complements de la bona criança: cosir, brodar, tocar el piano, i a preparar flams de vainilla, canelons i coques d'espínacs. La mamà, beata i neurastènica, li va inculcar la por al diable en totes les seves fisonomies: el sexe, el luxe, la mandra. El papà, liberal, d'un liberalisme tebi i verbal, li explicà que el cel no era dalt sinó aquí baix, però afegí que una dona no hi perdria res creient en totes aquestes falòrnies. Una dona, segons ell, no s'ha de complicar la vida amb idees que són exclusives dels homes, que tenen més defensa.

La pubilla Godàs tenia una calaixera farcida de llençols brodats per ella mateixa, amb vora foradada, calats, puntes al boixet, amb una N i una G voltades de ramets i trèvols brodats. De tovalloles, tovallons i tovalles, en tenia cinc dotzenes arxivades als vells armaris de l'àvia Montjou, descendent d'una cambrera de la infanta Isabel, muller del darrer comte d'Urgell, Jaume *el dissortat*.

A Lleida se'ls respectava molt, els Godàs i els Montjou, i la botiga de roba que tenien al carrer Major comptava amb bona parròquia. Hi feien cap unes senyores amb mantellina a les quals, llefiscosament, el senyor Joaquim atansava una cadira al taulell perquè veiessin, toques- sin, rumiessin els organdís, els *crêpes de laine* i les llanes de Sabadell que lluiria la burgesia lleidatana el dia de la festa major.

De pretendents, no n'hi van sortir gaires, a la Neus Godàs, perquè ni era bonica ni semblaven tan rics com eren. D'amigues, tampoc no en tenia moltes, a causa del seu tarannà una mica trist, melangiós, decididament avorrit.

Les monges carmelites que la tingueren a les mans des de l'edat de sis anys no van reeixir, però, a fer-ne una hipòcrita. Prou s'hi van esforçar, però a la Neus Godàs, si alguna cosa li repugnava, era la mentida i la dissimulació. Per aquest tret del seu caràcter no pogué estimar mai la seva mare, dona tafanera i malpensada, capaç de rebre amb una rialla de dos pams la persona que acabava d'esbocinar amb la llengua. En canvi, el pare, el liberal botiguer de roba, el baldragues del seu pare, era l'ídol d'aquella noia encongida i cada vegada més introvertida.

Ésser filla única la feia pubilla d'un dot exclusiu, però, a l'ensem, agreujà la soledat d'una infància vigilada per les monges xafarderes, autoritàries i fredes. Per un germà, per una germana hauria donat la Neus Godàs el dot que tants li envejaven.

El Cosme Font fou l'únic amic que tingué fins que els pares d'ambdós decidiren de casar-los. D'aquell dia ençà, l'amic d'infància esdevingué futur marit. El fadrí de Font e Hijos l'anava a visitar cada vespre de set a vuit, a l'hivern, i de vuit a nou, a l'estiu. Eren promesos oficials. Així ho havien decidit, sense que els joves s'hi oposessin, les dues famílies ben avingudes. En el curs de l'hora autoritzada per al festeig,

miraven fotografies de quan la Neus era petita, comentaven algun llibre, especialment novel·les franceses traduïdes per argentins, a les quals la Neus era molt afeccionada. Al Cosme li agradava molt *Felipe Derblay* tal com li fou narrada per la seva xicota.

Entre fotos i llibres xafardejaven i feien projectes per moblar el pis, un pis comprat a mitges per les dues famílies i no massa lluny de casa dels papàs; un pis amb dos balcons al carrer i una gran eixida amb panorama al Segre. El van comprar al primer any de festeig perquè es presentà una ocasió única i els Font e Hijos tenien un nas fabulós per ensumar els bons negocis.

No s'ho va preguntar mai, la Neus, si el Cosme l'enamorava. Com totes les noies, havia somniat un amor de novel·la francesa i, com totes les noies ben criades i aconsellades per les santes monges, creia que l'amor de les novel·les era una mica indecent, pecaminós, sobretot el de les novel·les franceses.

Tanmateix, la curiositat neguitosa per una passió novel·lesca no havia fugit mai de l'ànim de la pubilla Godàs, i si alguna vegada s'hi va gronxar aclucant els ulls i deixant volar la imaginació l'home que la petonejava al coll no era el Cosme Font i Pla de Font e Hijos sinó un foraster descarat i agosarat, un mascle de barba hirsuta i de mans ardoroses, despertres, granejadores, expertes.

Les mans del Cosme eren avesades al toc de roba emmidonada, de sedes i organdís, de velluts i percal, de batista i damascats; mans toves, mans de botiguer amb unes ungles febles i trencadisses en uns dits escanyolits i excessivament blancs. Per això somniava tant la Neus Godàs en un home de mans engrescadores i exploradores.

Així eren les mans d'aquell foraster. El va conèixer un matí a la masia dels seus cosins, un casalot de pagès als afores guardat per un gos i voltat d'argelagues.

Era un fugitiu. La cosina li ho va dir amb tota franquesa: «És un guerriller del Pirineu, amic del Pere. N'han entrat molts des de França, i ell no hi vol tornar». La cosina li va recomanar discreció: «Si ho dius, ens perdrem tots». I la Neus va guardar el secret.

Aquell home tenia més de trenta anys. Era molt alt i prim, d'ulls

negres i estranyament penetrants; ho eren tant, que sostenir el seu esguard esdevenia esgotador. Mirava de cara, decantava una mica el cap com si fes l'examen del seu interlocutor. Si era interlocutora, vella o jove, llavors la «castigava» a l'estil de Rodolfo Valentino, amb uns ulls de vellut i una mica burletes. Tenia la veu campanuda i parlava pels descosits.

Havia fet trenta-dos mesos de Guerra Civil i en fugir a França conegué els camps de concentració amb la seva ració de polls, de vòmits i de misèria. Va fer la guerra als nazis en terra soviètica. Va intentar de prosseguir la lluita des de França, pujant i baixant un Pirineu amic. Fracassat l'intent, decidí de quedar-se en lloc de fugir de bell nou. Havia decidit de no fugir més; quedar-se amb totes les conseqüències.

Per l'ample i escabrós camí de la solidaritat anà a parar fins a Lleida. Sense documentació, sense diners, sense casa ni família on recolzar, els cosins de la Neus el van amagar i en van tenir cura. El Pere Rius, casat amb la cosina de la Neus Godàs, havia fet la guerra amb el fugitiu. En veure'l va tremolar de por, però li va dir: «Entra». No era militant ni valent, però en donar aixopluc al guerriller Pere Rius exposava la vida i els béns de la seva família.

La Neus Godàs va caure un dia a la masia i ho va descobrir. Podia no haver-hi tornat, però hi va tornar. D'aquell primer dia ençà ja no pogué suportar la presència del Cosme Font. Els ulls del fugitiu, la seva veu, les seves paraules exaltades i meloses, el seu tarannà optimista, la seva inoïda confiança en ell mateix i en l'ideal que es donava, tot plegat esdevingué obsessió per a la pubilla Godàs. Hi somniava adormida i desperta. No se'l treia del cap ni se l'en volia treure.

S'hi va donar en cos i ànima un vespre que plovia molt al costat dret del Segre. Hi havia una cabana amb molta palla i algunes eines. Ell la va agafar de la mà en començar a ploure mentre passejaven emparats per la fosca, i li va dir, senzillament, *Vamos*. I ella hi va anar.

No fou el seu amor un rampell provocat per l'excitació màgica de la pluja; no fou una rauxa superficial de femella verge sorpresa pel faune. Després d'aquell goig i neguit damunt la palla, va tenir la certesa que la seva vida començava, que calia oblidar totalment el que li havien dit

que era viure. Va decidir d'acompanyar aquell home en un combat difícil i arriscat, un combat per al qual no estava preparada i ell no li ho va amagar.

A la ciutat de Lleida encara se'n parla. Fou l'escàndol del segle. El drama de les dues famílies respectables i respectades va recollir la piadosa i garneua simpatia de les forces vives. De la Neus, se'n van dir monstruositats. La fugida de la pubilla Godàs va provocar la mort sobtada de la mare i una inguarible malenconia en el cor del pare. Els Font de Font e Hijos van deixar la ciutat i s'instal·laren a Barcelona. La humiliació era massa grossa. Els negocis podien patir-ne, de retruc.

Van viure sis mesos d'amor boig i clandestí. La detenció de l'home posà terme a la bogeria; de tota manera no hauria durat eternament. Ella ja no podia tornar a Lleida.

El senyor Joaquim Godàs no va deixar, però, la mala filla, maleïda per la mare abans de morir. El senyor Godàs va vendre la botiga per tal d'ajudar la Neus, i les llengües verinoses de la ciutat nadiua trobaren en aquell gest admirable un motiu addicional per enllordar la noia.

La presència i els diners de papà permeteren a la Neus Godàs d'afrontar els cops més implacables en un temps que els fils invisibles de la solidaritat no arribaven a la seva llar, desfeta abans de fer-se. I, cosa estranya, el senyor Joaquim Godàs, exbotiguer de Lleida, mai no s'havia sentit més satisfet d'ell mateix ni més orgullós de la filla.

Junts, pare i filla, emprengueren el combat per viure en la dignitat. Descobriren una nova energia: la generositat humana, la bondat de molts cors desconeguts; però, amb tot el caliu i força que això li aportava, la Neus no hauria pogut sortir del pas sense l'amor pel seu home i, per aquest mateix amor i la seva perllongació, pel que aviat conegué com a mare.

El fill va néixer sis mesos després de la detenció del seu company. La maternitat pot donar a una dona la més fabulosa de les energies, sobretot quan s'ha parit un fill de l'amor, d'un amor com el que la Neus Godàs conegué pel Navarro, i molt més encara si el fill d'un amor tan ple no pot dur el nom del pare. El Navarro era casat des d'abans de la Guerra Civil. No va poder donar el seu cognom al fill de la Neus, i el nen va ser registrat al districte sisè de Barcelona com a fill natural i amb els noms de Joaquín Godàs. Encara no existia la llei que autoritza avui una mare soltera a donar al fill els seus dos cognoms. La Neus fou la mare i el pare del seu fill.

Fa divuit anys que espera. Però espera activament. No se li pot aplicar l'adagi «el que espera desespera». En l'espera llarga i activa ha trobat la Neus Godàs això que en diuen equilibri vital. Fora cínic d'afirmar que hi ha trobat la felicitat.

La senyoreta Godàs del carrer Major de Lleida, la mosqueta morta pastada per les monges carmelites, esdevingué, esperant l'home tancat a la presó, una dona de cap a peus. Ningú no li havia sospitat els trets i els dots que l'espera descobrí i desenvolupà. Nogensmenys, continuà, exteriorment, mostrant-se tan tímida i grisa com quan era la promesa del Cosme Font, de Font e Hijos. La tímidesa la incapacitava per prosperar en el negoci, per pidolar ajut, per exposar els seus maldecaps i problemes més íntims. Mai no pogué ni volgué rebaixar-se a la condició de dona de pres indigent.

No podia, perquè tingué una educació de senyoreta provinciana. Per aquest mateix fet, tampoc no s'avesà mai a la grolleria, a la manca d'escrúpols de certes famílies amb un problema semblant al seu. Algunes dones encara avui l'acusen de burgesa, de *señoritinga*. El que no pogueren fer mai és atribuir la seva tímidesa a la covardia. No hi hagué cap dona de pres més valenta.

Mai no pogué, però, justificar la impertinència disfressada de sinceritat amb què algunes de les seves companyes de calvari afrontaven la

situació. Mai no pogué sentir-se totalment identificada amb gent que, malgrat tot, eren part del seu món, el món del seu home, car ella no en tenia d'altre. Aquesta impossibilitat tenia potser unes arrels de classe i no li deixava fruir de l'emoció que conté tota acció connectiva protagonitzada pel baix poble. Més d'una vegada, la fortor d'all, una flaire ordinària, una paraula obscena, un coll de camisa galdós, unes ungles llordes, o fins i tot la pudor de lleixiu en les mans d'alguna de les seves col·laboradores, l'allunyava instintivament dels seus aliats veritables, dels únics en qui podia recolzar-se, perquè entre la seva classe, fina i perfumada, només hi hauria trobat hostilitat o por d'emboïcar-se en la política, una por que, en certes ocasions de reflux històric, tenalla la petita burgesia.

A la Neus Godàs li fou impossible d'intimar amb cap altra de les dones de pres que hagué de tractar en tants anys de feinejar juntes. En conegué de simpàtiques i animoses, però li mostraven amistat perquè la necessitaven i perquè li tenien compassió. La Neus tenia instrucció, bona lletra, tracte agradós, discret, civilitzat a l'hora de raure amb gent situada als bisbats, les capitànies, els consolats i els col·legis professionals. Redactava les cartes i les instàncies a les autoritats civils, militars o eclesiàstiques; a l'ONU, a la Ligue des Droits de l'Homme, al Vaticà, a la Casa Blanca, a la reina Fabiola... Aprengué a escriure a màquina les peticions d'amnistia, els documents a la Capitania General de la IV Regió; visitava personalitats situades en llocs que els permetien de moure un dit per assolir el perdó definitiu i generós que tornés el fill o l'espòs a llars esguerrades per la Guerra Civil i per l'obstinació dels vençuts.

Tothom feia cap a la botiga de la Neus amb mil problemes veritables o inventats, desorbitats; amb gemecs, intrigues, *mangàncies*, xafareries, drames i melodrames. Esdevingué una mena de secretària per als assumptes corrents i excepcionals, en un combat callat, invisible, contradictori, ignorat per la gran majoria dels seus compatriotes. I quan la veien tan grisa, tan insignificant, la planyien o n'abusaven.

El carter deixa damunt el taulell una carta de Burgos. El noi se la mira de reüll sense tocar-la. Fa setze anys que en reben, ell i la seva mare, de

sobres grocs o blaus, timbrats de pit i d'esquena amb xifres de *departamentos* en tinta morada, sobres imponents que el carter ni gosava de distribuir per por del contacte amb el destinatari.

La carta de Burgos romandrà damunt el taulell fins que arribarà la mare. El noi ha respectat sempre un sobre tancat que no li sigui adreçat. Sap, tanmateix, que la carta l'haurà de llegir ell en veu alta, abans d'anar a dormir, com sempre. Aquest ha estat, d'ençà que sap de lletra, l'exercici obligat que, en la seva infància, esdevingué litúrgic.

Llegir la carta del pare és escoltar la paraula indiscutida del pare, mantenir el lligam obligat amb el món del pare, combatre l'oblit del pare, saber que hom té un pare i aprendre a ésser com ell.

La mare ha sortit de bon matí. Arribarà tard, esfondrada de cansament i decepcions. Encara tindrà esma i energia per celebrar la cerimònia de la lectura de la carta de Burgos, una carta que ja no li dirà res de nou perquè tot el que pugui escriure-li l'home pres s'ho sap de memòria, ho endevina, ho espera.

La primera carta de Burgos fou diferent, millor dit: l'esperà amb l'ànim exaltat, amb un defici que no ha tornat a conèixer en veure el carter a la cantonada o en rebre el sobre blau timbrat per cada un dels forats del porgador pel qual passava.

Aquesta serà una carta més, però ni el sentiment que li inspira ni l'escriptura del remitent són exactament iguals. És una lletra com cagarada de mosca, admirablement dibuixada; és una filigrana artística, per tal com el costum d'escriure la major quantitat de coses en un paper reduït —fins i tot paper de fumar— ha donat un domini, un equilibri, una capacitat de càlcul de l'espai que les cartes d'una persona lliure no assolien mai.

El noi la llegirà al vespre, gratant-se el clatell, amb la veu monòtona però sense ensopegar, perquè totes les paraules li són conegudes. Els mots surten com un reguitzell de consells i frases solemnes, pontificals. La mare repta el fill perquè li sembla que llegeix de mala gana una carta que, segons ella, s'ha de respectar. «Són paraules del teu pare, Quimet», li diu mirant-lo amb l'esguard cansat. No s'adona, la mare, que el fill ja no és infant ni que el món del pare li és estrany, o li cau a

l'ànima eixelebrada com un fre que no el deixa galopar pel món real, ben diferent del que el seu pare imagina i en el qual han de viure ell i la seva mare.

Ella escoltarà amb el posat de sempre uns mots esquerdats que ahir li foren indispensables i ara ja no ho són; consells imperatius, sense cap consideració de la realitat. Ella sap, però, que sense les cartes del pare del seu fill la soledat i l'escarni l'haurien destruïda. La vida se li esmuny al recés, protegida per les cartes de Burgos i no sols protegida sinó enfortida en el combat contra la por i la indiferència de tants. I ha pogut fer d'aquest fill del seu amor un homenet que no l'avergonyirà mai, educat, inspirat, pastat per aquests mots pedants, avorrits o triomfalistes com toc d'aldufer per a molts, no per a ella, no per al fill quan el fill era infant.

Avui, tanmateix, la carta, la carta de Burgos, no serà com sempre. El noi s'atura en sec, mira la mare i li passa el paper: «Aquesta carta és per a tu, per a tu sola...».

La dona, deixondida, d'un gest d'autòmat, pren la carta tot mirant el fill. El noi defuig els ulls de la mare, com si li fessin mal. No sembla un xiquet de setze anys. És un esguard d'home, el seu, d'home sobtadament aïrat.

—Ves a buscar les ulleres, Quimet. Em sembla que les tinc a la panera dels fils.

El noi anirà a buscar les ulleres i, en donar-les a la mare, sense mirar-la però amb una commoguda tendresa dirà: «Bona nit, mare».

Un cop sola amb la carta de l'home, la Neus Godàs llegeix: *Querida mía, tus cartas son cada vez más áridas...*

L'home li demana, li reclama, li exigeix una carta d'amor. Una carta amb paraules amoroses i eròtiques. L'home se li fa vell. Seguidament venen les acostumades recomanacions polítiques, les indiscutides ordres: *... debes ayudar a estas mujeres. Tienes más experiencia. Debes acompañarlas a Madrid si es preciso, a Roma incluso, ¿por qué no? Has hecho mal en negarte a visitar al Nuncio como te habíamos propuesto, como habíamos*

acordado. No puedo justificarte ante mis compañeros y me has causado un dolor profundo, hiriéndome en mi orgullo militante, pues ellos confían, creen en mí y yo no puedo defraudarles...

La Neus deixa la carta a la falda. Es treu les ulleres. Lliga els dits de les mans com si es disposés a resar. Unes llàgrimes sense foc li rellisquen galta avall, la seva galta pansida que només conegué la besada del mascle durant sis mesos. Els sis mesos que decidiren la seva vida, que l'enriquiren tot alienant-la.

Un cansament moral sembla paralitzar-li el normal funcionament del raciocini. L'única cosa que pot fer ara és plorar. Plorar per omplir la buidor del cervell o per alliberar-se de la temptació de deixar-ho córrer tot.

Nogensmenys ella sap que caldrà recobrar o inventar l'energia i el tremp que el seu home li demana. Sap que els recobrarà, però ara mateix s'ha de recolzar en aquest gran cansament, abandonar-s'hi. Voldria tenir un colom a les mans i amanyagar-lo. Sempre l'han asserenada els coloms, o la contemplació del mar a la vesprada, o vetllar el fill quan fa els deures escolars damunt la taula del menjador, sota el llum de serrell verd. Abandonar-se al cansament i a l'angoixa li retorna, a poc a poc, l'energia que semblava gastada, però mai malgastada.

Sap que caldrà donar-se tota a la seva condició de dona de pres per tal que ell pugui estar-ne orgullós, i mantenir l'autoritat que ara trontolla per culpa d'ella, entre els seus camarades de captiveri. Li sembla que sí, que el seu home té raó, que en els darrers mesos no és tan activa com abans, que dedica massa hores al negoci, massa atenció al fill que es fa home. Hi hagué anys en què ella, la Neus Godàs, la companya del Rafael Navarro, organitzà moviments de solidaritat per als presos que tingueren ressonància mundial. El seu home, a Burgos, era felicitat fins i tot per alguns funcionaris. *¡Qué compañera tienes, Rafael!*, i ell ho prenia com un elogi personal i polític alhora, com una victòria d'aquell llarg i difícil combat que era el seu.

De la cambra del fill, ajustada però no tancada, li arriba, a la Neus, la veu més estimada de totes les veus:

—Mare!

—Què vols, Quimet?

El fill, per primera vegada, li farà la pregunta que un dia o altre havia de fer-li:

—Sempre ha estat així, tan egoista, tan vanitos?

Es refereix al pare. Un dia o altre el noi havia d'adonar-se que el seu pare no era un heroi, que el seu pare era un home de carn i ossos.

S'ha acabat l'hora del recolliment. La Neus ja no té dret a deixar-se gronxar per un repòs covard. Ha de tornar al seu lloc de dona de pres, de mare de fill de pres. S'alça de la cadira baixa que tant la reposa, i apaiga el llum del menjador. Entra a la cambra del noi. D'una finestra com ull de bou entra una mica de claror del carrer, claror de neó dels anuncis col·locats exactament enfront de la finestra. Seu al caire del llit, i la mare comença a cantar la cançó de sempre, la cançó de bressol que només han escoltat els fills de presos, les *Nanas de la cebolla* cantades i inventades per la mare. La llegenda del pare.

Aquesta vegada, però, la Neus Godàs sap que li caldrà molta eloquència. El fill del seu amor ja no és un infant. Comença a ser home i a jutjar el pare, a jutjar-lo per una carta, per una visita a la presó el dia de la Mercè, per un cúmul de detalls imprecisament recordats, deformats, viscuts entre la por i la vergonya, conservats d'un dia de visita, quan els fills dels presos entren a les presons a dir mentides als pares, a escoltar-ne d'ells.

La Neus sap que el fill encara no pot volar sol, que necessita arrapar-se a la llegenda del pare, que tot fill necessita un pare, encara que sigui un pare mític, artificial. Ella vol que el seu fill, precisament perquè esdevé home, conegui la gesta del seu pare, els detalls que no ha pogut copsar l'infant en visites preparades i cartes superficials. Ella vol que el noi sàpiga l'essencial i no l'aparença d'un home que es va donar a una idea quan encara no tenia vint anys. S'hi va donar amb totes les conseqüències.

La Neus esborrarà defectes, febleses, paraules injustes i desplaçades llegides pel noi en les cartes que, cada setmana durant setze anys, han rebut de Burgos. La Neus vol que el fill recobri el mite, perquè ha copsat la sotragada que ha sofert el xiquet en llegir la darrera. La Neus

ha d'impedir que el fill quedi orfe de la força moral que fins fa pocs anys representava la mitificació del pare. Ella es troba en condicions no de jutjar sinó de presentar el pare del seu fill més enllà i més endins del que pot dir una carta, una visita; prop d'un miler de cartes i setze visites a la presó. Exactament setze visites: la primera festa de la Mercè, el Quimet tenia sis mesos.

La Neus Godàs conegué el Rafael Navarro quan no era pres. El va veure lluitar, el va sentir estimar com només pot fer-ho un home enamorat d'una dona enamorada d'ell. Ella disposa d'elements per jutjar-lo, valorar-lo, respectar-lo. Els explicarà al fill i assolirà de refer el mite. Ella ha conegut el moll del combatent i ha sentit, millor que ningú, el batec d'un cor militant, romàntic, sincer. Ella vol que el fill s'hi acosti, que no es deixi impressionar per unes paraules escrites damunt d'un paper, de paper de presó; que no obri un procés al pare per una manera d'escriure, de parlar un dia de visita, puix que el que hagi dit o escrit serà reflex d'una deformació que en res no ha tocat l'essència, deformació originada per la manca de contacte amb la vida dels homes no empresonats, dels homes «normals» en la vida «normal»; per manca d'entrenament en la vida lliure, per excés de teoria, d'il·lusió, de fe en la justícia d'allò que el dugué a la gàbia.

Caldrà convèncer el fill que un home que s'ha donat a una causa comunitària i ha sabut defensar-la enfront de l'adversitat té dret a escriure cartes «egoistes», a dir «fanfarronades», a ésser exigent amb els de fora i a somniar truites. I molt més si aquest home és el seu pare. ¿No és millor somniar truites dins la presó, fer projectes utòpics i ambiciosos, exigir tremp i abnegació a la dona i al fill, que deixar-se endur per la desesperança o la capitulació moral?

Ha estat convincent, la Neus Godàs. El noi l'escolta amb els ulls tan oberts que sembla escoltar-la amb ulls i tot. Però és ella, és la seva mare la que dona força al noi. Contràriament al que ella pensa, la força moral per plantar cara a la seva difícil condició de fill de pres no li ve del pare mitificat sinó de la mare concreta, de la mare quotidiana.

És això el que fa plorar el noi: la sensació que el seu pare no mereix una dona com la seva mare. Les llàgrimes del fill fan creure a la Neus Godàs que ha guanyat el combat.

De puntetes sortirà de la cambra. Tancarà la porta sense fer soroll i encendrà el llum del menjador. Encara li queda energia. Buscarà paper, sobre i bolígraf, es posarà les ulleres i escriurà una carta d'amor al seu home tancat a la presó, una carta com la que ell li reclama perquè es fa vell i necessita paraules d'amor; una carta com mai no havia escrit la Neus Godàs, de serial radiofònic; amb molts *te quiero, te deseo*, etc., etc. Una carta d'amor però no d'amor com el que ella ha tingut pel seu home. Si alguna vegada va dir-li les paraules que ara escriu, no se'n recorda. No en van pronunciar gaires, de paraules, quan es van estimar. Fou, la d'ella, una passió més elevada que el sol amor sexual. Però fou, abans que tot, amor sexual. Amb els anys, un amor tan arrauxat es va pansir una mica, però en quedà el moll humà, enfortint-se a mesura que el desig animal s'apaivagava.

L'home li demana paraules d'amor. No entén que pugui haver-hi amor sense paraules d'amor. O potser sí, potser sí que ho sap i el que vol, el que busca, és reviscolar-lo amb paraules de cançó, com les que ella escriu ara amb la seva lletra clara i regular, la que li van ensenyar les monges carmelites de Lleida quan ella anava a costura, jugava amb nines i feia versos d'amagat.

Aquesta edició de *Dona de pres*, de Teresa Pàmies,
s'ha acabat d'imprimir a Tàrrrega l'1 de març de 2025.

f